

CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE ORAȘULUI MEDIEVAL DIN SPAȚIUL ROMÂNESC¹

LAURENȚIU RĂDVAN

Privit în ansamblu, orașul medieval din spațiul românesc continuă să fie un subiect insuficient cunoscut în istoriografia noastră. Specialiștii nu s-au pus încă de acord asupra unor chestiuni deja clarificate în restul Europei, precum: geneza centrelor urbane, originea instituțiilor acestora, raporturile dintre orașe și domnie etc... De asemenea, există mari diferențe în ceea ce privește studierea orașelor din Țara Românească și din Moldova. Cele din urmă au cunoscut o atenție mai mare din partea specialiștilor, fapt ce se remarcă în numărul și în calitatea studiilor scrise. Astfel, pentru aceste orașe deținem o monografie bine alcătuită, scrisă de Constantin C. Giurescu², în timp ce în ultimii ani, un alt cercetător al vieții urbane medievale, anume Mircea D. Matei, a realizat o lucrare cu caracter teoretic privitoare la geneza orașelor medievale românești³. Alături de acestea, nu trebuie să neglijăm contribuțiile mai vechi, sau mai noi, ale altor cercetători precum: Petre P. Panaitescu⁴, Nicolae Stoicescu⁵,

¹ T. V. Poncea, *Geneza orașului medieval românesc extracarpatic (secolele X-XIV)*, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 1999.

² C. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, ed. I, București, 1967, ed. a II-a, București, 1997. Giurescu a fost interesat și de unele orașe din spațiul românesc de la sud de Carpați: *Istoria Bucureștilor*, ed. I, București, 1966, ed. a II-a, București, 1979; idem, *Istoricul orașului Brăila. Din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, 1968.

³ M. D. Matei, *Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească pînă în secolul al XVII-lea*, Iași, 1997.

⁴ P. P. Panaitescu, *Comunele medievale în Principatele Române*, în *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, ed. I, București, 1947, ed. a II-a, București, 1994; idem, *Introducere la istoria culturii românești*, ed. I, București, 1969, ed. a II-a, București, 2000.

⁵ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961; idem, C. Moisescu, *Tîrgoviștea și monumentele sale*, București, 1976.

Ștefan Olteanu⁶, Pavel Chihaiia⁷ și mulți alții. După 1989 cercetarea fenomenului urban a dobândit noi aspecte, în condițiile în care istoricul ce îmbrățișează un astfel de demers are o libertate mult mai mare de interpretare, de apel la surse, respectiv la bibliografie. Au apărut o comisie și o revistă* care încearcă să adune în jurul unor obiective comune pe cei ce urmăresc deslușirea unor probleme insuficient cunoscute legate de orașul din spațiul românesc. Din păcate, pe lângă puținele studii rigurose realizate și cu valoare științifică, istoriografia s-a încărcat și cu mult balast⁸, ce determină apariția unor confuzii. De aceea, este de datoria noastră să prezentăm cu obiectivitate orice nouă apariție în acest domeniu subliniind atât meritele cât și defectele.

Apariția ultimei lucrări ce urmărește problematica genezei orașului medieval românesc, al cărei autor este Traian Valentin Poncea, nu poate, la prima vedere, decât să ne bucure, pentru că o astfel de lucrare este foarte necesară, în actualul context istoriografic. Din păcate, aceasta este doar prima impresie ce ar putea induce în eroare pe un cititor neavizat, pentru că la o privire mai atentă asupra volumului se observă o situație cu mult diferită față de ceea ce ne așteptam, lucrarea conținând atât de multe compilări din alți autori, precum și numeroase interpretări eronate, încât nu este greu să tragem o concluzie. Înainte de a spune dacă avem de-a face, sau nu, cu un balast istoriografic, să lăsăm faptele să vorbească.

* Este vorba de "Comisia de istoria orașelor din România", aflată sub patronajul Academiei Române, și de revista *Historia Urbana*.

⁶ Ș. Olteanu, *Cercetări cu privire la geneza orașelor din Țara Românească*, în *Studii. Revista de istorie*, XVI, 1963, nr. 6.

⁷ P. Chihaiia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, București, 1974.

⁸ Pentru istoriografia din perioada mai veche, vezi recenziile lui I. Caproșu, publicate în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, din Iași. Dintre acestea menționăm pe cele realizate pentru următoarele lucrări: Gh. Verșescu, *Istoria monografică a orașului Piatra Neamț*, București, 1971; G. Potra, N. Simache, *Contribuții la istoricul orașelor Ploiești și Târgșor (1632-1857)*, Ploiești, 1970, ambele publicate în tomul IX, 1972; V. Gherasim, I. Marin, *Piatra Neamț. Monografie*, 1972, în tomul X, 1973; *Județul Vaslui. File de monografie*, Vaslui, 1972 și *Județul Bacău. File de istorie*, Bacău, 1974, ambele în tomul XII, 1975. De asemenea, a se vedea de același autor recenzia *Cu privire la istoria orașului Birlad*, în tomul XIII, 1976. Istoriografia mai nouă nu a trezit încă reacțiile necesare.

Semnele de întrebare încep încă de la titlul cărții. Astfel, pe copertă întâlnim un titlu (*Geneza orașului medieval românesc în spațiul extracarpatic. Secolele X-XIV*), pentru ca în interior titlul să fie modificat (*Geneza orașului medieval românesc extracarpatic (secolele X-XIV)*). Știm că pot exista diferențe între cele două titluri, dar nu am mai întâlnit un titlu de interior (care este folosit de obicei, de cei care citează lucrarea), mai scurt decât titlul de pe copertă. De asemenea, înțelegem dorința autorului de a stabili reperele temporale și spațiale în care dorește să încadreze tema luată în analiză, dar este de la sine înțeles că de oraș medieval românesc nu putem vorbi decât *numai în spațiul extracarpatic* (subl. ns.). Orașul medieval transilvan *nu* a fost unul românesc, ci unul german și maghiar (din punct de vedere al populației majoritare, al originii instituțiilor), deci acesta iese numaidecât din discuție, rămânând astfel zona de la est și sud de Carpați, unde s-au dezvoltat centrele urbane din Moldova și Țara Românească. Un alt element pe care nu îl înțelegem este de ce autorul a dorit să încadreze temporal lucrarea între secolele X și XIV, în condițiile în care cea mai mare parte a conținutului acesteia face de fapt referire la perioada secolelor XIII-XVI.

Lucrarea se deschide cu o prefață semnată de Radu Florescu, urmată de un capitol referitor la principalele izvoare istorice legate de apariția și dezvoltarea primelor așezări urbane din spațiul carpatodanubiano-pontic. În această parte autorul reușește marea performanță de a realiza un adevărat talmeș-balmeș. Se încearcă analiza situației orașelor din perspectiva surselor documentare, narative (interne și externe) sau cartografice, dar totul dă impresia de dezordine. Sunt amestecate centrele urbane din secolul al XIV-lea cu cele din secolul al XVI-lea, orașele din Moldova și Țara Românească cu cele din Dobrogea. Împărțirea capitolului în subpărți, pe categorii de izvoare, este doar una de formă (a se vedea spre exemplificare, orașul Iași, p. 11-12). La scurta parte consacrată “mărturiilor arheologice” (p. 34-35) autorul ne oferă informații noi, despre care aflăm pentru prima oară: “Practic, *toate* (subl. ns.) vetrele orașelor-capitală și a (corect este “ale”, sic! n. ns.) orașelor constituite în condițiile specifice spațiului extracarpatic au cunoscut *ample* (subl. ns.) investigații arheologice...”. Ulterior, se adaugă faptul că informațiile culese “și-au găsit reflectarea în *prestigioase* (subl. ns.) monografiile arheologice...”. Nu avem cunoștință de faptul că săpăturile, în multe cazuri de salvare și efectuate în condiții de necesitate, (demolări ale

vechilor monumente istorice ordonate de autoritățile comuniste pentru a face loc unor edificii ale regimului), pot fi integrate la categoria “amplă investigații arheologice”. Acestea au vizat spații restrânse, și, din păcate, nu au putut fi efectuate pe o suprafață prea mare din vatra istorică a vechilor orașe din motive obiective: opoziția autorităților, existența unor clădiri ce împiedicau accesul, lipsa resurselor financiare. În ceea ce privește “prestigioasele” monografii, exceptând lucrările de valoare aparținând lui N. Constantinescu⁹, Mircea D. Matei¹⁰, I. Ionașcu¹¹ și alții¹², nu deținem pentru multe orașe monografii arheologice, deși acestea sunt foarte necesare.

În al doilea capitol autorul are în intenție luarea în discuție în istoriografie a problematicii orașului medieval românesc. Primul subcapitol, în care sunt prezentate principalele orientări istoriografice legate de începuturile și evoluția centrelor urbane din spațiul extracarpatic, este urmat de un subcapitol ce are în vedere etimologia și semnificațiile termenilor de “târg” sau “oraș”, încercându-se realizarea unei distincții între cele două noțiuni. Deși nu precizează, fapt ce poate produce confuzii, autorul se referă mai ales la situația terminologiei din Moldova. Spunem aceasta pentru că, de exemplu, deși în Țara Românească nu este folosit niciodată în documente termenul din limba slavă veche “miasto” мѣсто pentru a desemna o așezare urbană, Poncea dă de înțeles acest lucru; cercetând documentele observăm că numai în cancelaria moldovenească a fost folosit acest termen. Faptul că între termenii “târg”, “miasto” și “oraș” nu există o mare diferență, utilizarea acestora fiind determinată de proveniența izvoarelor, originea etnică sau formația pisarului de la cancelarie, nu reprezintă o noutate (Constantin C. Giurescu a clarificat acest lucru¹³, fiind citat, în acest sens, de către autor (p. 57)). Deranjează faptul că, după numai o pagină (p. 58), atunci când vorbește de modul în care sunt desemnate în documente așezările

⁹ N. Constantinescu, *Curtea de Argeș (1200-1400). Asupra începuturilor Țării Românești*, București, 1984.

¹⁰ M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963.

¹¹ *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, sub redacția lui I. Ionașcu, București, 1959.

¹² Vezi și E. Neamțu, V. Neamțu, S. Cheptea, *Orașul medieval Baia în sec. XIV-XVII*, vol. I-II, Iași, 1980, 1984.

¹³ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 103-104.

urbane incipiente (“târg”-“târgușor”, “oraș”-“orășel”¹⁴), deși îl citează tot pe Giurescu, Poncea uită să mai amintească acest lucru și în aparatul critic, situație ce nu este singulară pe parcursul lucrării. În legătură cu problema terminologiei urbane, autorul mai afirmă, fără a preciza că este vorba numai de Moldova, că termenul de “oraș” (ce provine din “varos”- “oraș” în limba maghiară¹⁵) este “foarte puțin utilizat în actele primilor domni” (p. 57). La o simplă studiere a documentelor constatăm că în Țara Românească, încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea acest termen este prezent¹⁶, fapt ce denotă o situație particulară a terminologiei privitoare la orașe în spațiul sud-carpatic. În condițiile în care autorul privește această chestiune ca un tot, neluând în seamă aspectele particulare, tot ceea ce el încearcă să ne demonstreze nu are nici o valoare. Poncea face tot felul de interpretări pe care le catalogăm drept simple speculații, din moment ce avem dovezi că el nu cunoaște izvoarele, baza oricărei analize istorice.

În continuare, ne este prezentată evoluția centrelor urbane din spațiul Dobrogei și al Transilvaniei de la sfârșitul epocii antice până la sfârșitul secolului al X-lea, autorul încercând totodată să demonstreze cauzele decalajului temporal dintre apariția și dezvoltarea orașelor din Europa de vest și centrală față de cele din spațiul extracarpatic. Această parte a lucrării abundă în citări din lucrările altor autori: la p. 64 întâlnim două citate din studii ale lui Mircea D. Matei, la p. 67, două din Alexandru Madgearu, la pag. 68, două din Radu Florescu, pentru ca la p. 70 să revină rândul lui Mircea D. Matei să fie citat (ce-i drept, se folosesc ghilimelele). De asemenea, Poncea afirmă aici teoria sa de bază, și anume, rolul influenței bizantine în formarea primelor orașe din spațiul românesc. Din păcate, autorul uită din nou să aducă un argument clar în favoarea acestei teorii.

Capitolul al treilea intitulat *Începuturile cristalizării urbane și evoluția orășenească în arealul extracarpatic (sec. X-XVI)* prezintă mai întâi o tipologie a așezărilor urbane. Trecând peste faptul că atunci când prezintă situația orașului medieval apusean autorul citează autori străini numai preluând din autorii români (la p. 74 este folosit de trei ori *apud*), întâlnim și numeroase erori de interpretare. Astfel, când se prezintă

¹⁴ *Ibidem*, p. 105.

¹⁵ *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, 1998, p. 725 (vocea “oraș”).

¹⁶ *Documenta Romaniae Historica*, B, Țara Românească, vol. I, p. 28, nr. 11 (act emis la 4 septembrie 1389, în care apare termenul “oraș” chiar sub forma $\omega\rho\alpha\sigma\eta\eta$).

structurile urbane formate în jurul sau sub ocrotirea unor instituții superioare bisericești (precum episcopiile) sunt incluse și centre precum Milcovia, Buzăul, Romanul sau Rîmnicul-Vâlcea (p.79). Pentru primul caz nu avem dovezi clare care să ne ateste existența unor structuri urbane alături de această episcopie, al cărei sediu nu a fost identificat nici până în ziua de astăzi. Pentru celelalte exemple trebuie să precizăm că apariția structurilor urbane precede apariția instituțiilor ecleziastice. Astfel Rîmnicul este menționat documentar (ca *oraș*, subl. ns.) încă de la sfîrșitul secolului al XIV-lea¹⁷, iar Buzăul din prima parte a secolului al XV-lea¹⁸, în timp ce episcopiile de aici sunt întemeiate abia în prima jumătate a sec. al XVI-lea. Referitor la Roman, care se află în aceeași situație, însuși autorul se contrazice atunci cînd la p. 80 îl include la categoria orașelor întemeiate în urma inițiativei domnești (la categoria din urmă este inclus și Tîrșorul, deși acest lucru nu se poate afirma cu siguranța cu care o afirmă autorul).

Alte interpretări originale, precum și dovezi ale necunoașterii bibliografiei istorice referitoare la chestiunile în discuție întîlnim la subcapitolul consacrat formării și evoluției orașelor din spațiul extracarpatic. Referitor la așezările urbane din spațiul Dunării de Jos observăm un adevărat amestec, autorul punând la un loc centre precum Vicina, Chilia cu Severinul, Brăila, Flocii, Constanța sau Mangalia. Deși toate acestea sunt centre portuare, totuși ele se încadrează în tipologii diferite, având și condiții diferite de apariție. În plus, autorul se pare că nu este la curent nu numai cu ultimele apariții istoriografice în domeniu, dar neglijează și lucrări importante mai vechi referitoare la orașele din spațiul românesc. Astfel, în cazul Cîmpulungului nu este citată cea mai importantă monografie a acestui oraș ce aparține lui Ioan Răușescu¹⁹, în cazul Brăilei nu este menționată ultima lucrare aparținînd lui Ionel Cîndea²⁰, pentru Galați, monografia lui Paul Paltînea²¹, iar pentru Giurgiu pertinentul studiu al lui Paul I. Cernovodeanu²². Situația nu se prezintă diferit în cazul altor orașe (a se

¹⁷ *Ibidem*, p. 25, nr. 9 (mențiune din 20 mai 1388).

¹⁸ *Ibidem*, p.130, nr. 69 (act emis după 30 ianuarie 1431 de către Dan al II-lea).

¹⁹ I. Răușescu, *Cîmpulung - Muscel. Monografie istorică*, Cîmpulung, 1943

²⁰ I. Cîndea, *Brăila. Origini și evoluție pînă la jumătatea secolului al XVI-lea*, Brăila, 1995.

²¹ P. Paltînea, *Istoria orașului Galați. De la origini pînă la 1918*, partea 1, Galați, 1994.

²² P. I. Cernovodeanu, *Cetatea Giurgiului. Studiu istorico-militar*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, 1969-1970.

vedea cazul Iașilor, unde autorul nu citează deloc principalele monografii ale orașului, prima scrisă de Dan Bădărău și Ioan Caproșu²³, cealaltă apărută sub redacția lui C. Cihodaru și Gh. Platon²⁴). Alte interpretări sau afirmații curioase întâlnim și în partea din lucrare ce ia în discuție apariția și evoluția orașelor din Țara Românească. Referitor la București, în ceea ce privește problema identificării nesigure a acestui oraș cu cetatea Dâmboviței, menționată în contextul conflictului dintre Vladislav Vlaicu și regatul maghiar condus Ludovic cel Mare, autorul acceptă cu foarte mare ușurință această identificare, neobosindu-se măcar să citeze vreo lucrare scrisă în legătură cu această controversă²⁵. În ceea ce privește afirmațiile de genul că în Buzău își avea reședința de la începutul sec. XVI un “urmaș al așa numiților pseudo-episcopi din scrisorile papale ale secolului al XIII-lea”, nu ne mai rămâne de spus decât că este inutil orice fel de comentariu. Autorul face confuzii grave între unele orașe din Evul Mediu și sate, atunci când consideră că orice așezare ce a avut funcție minieră (precum Ocnele Mari) a avut și calitatea de oraș, confuzie evidentă în cazul Băii de Aramă. Această așezare a fost sat pe tot parcursul Evului Mediu, dovadă fiind însăși documentele din acea vreme²⁶. O situație asemănătoare întâlnim în cazul Tîrgu Jiului, pe care autorul îl încadrează la orașele apărute din inițiativă

²³ D. Bădărău, I. Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Iași, 1974.

²⁴ *Istoria orașului Iași*, vol. 1, sub redacția lui C. Cihodaru și Gh. Platon, Iași, 1980.

²⁵ Controversa legată de această chestiune este foarte veche. Printre primii care a scris pe această temă a fost G. I. Ionescu-Gion, care, în *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 15-18, crede că cetatea Dâmboviței, menționată în contextul luptelor dintre Vladislav Vlaicu și voievozii Transilvaniei, poate fi identificată cu Bucureștii. Ulterior Al. Vasilescu, în *Cetatea Dâmboviței*, în *B.C.M.I.*, 1945, p. 28-33, afirmă că această cetate a Dâmboviței ar fi o așezare întărită descoperită între satele Voinești și Gemenea, pe valea Dâmboviței. D. Berindei în *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459-1862)*, București, 1963, p. 14 și P. Ș. Năsturel, în *Cetatea București în veacul al XV-lea*, în *Materiale de istorie și muzeografie*, București, 1964, p. 142-143, înclină spre varianta existenței a două cetăți pe Dâmbovița, una la munte (cea de la 1368) și una pe lângă actualul București. În fine C. C. Giurescu în *Istoria Bucureștilor*, ed. a II-a, p.42-48, bazându-se pe recente cercetări arheologice ale lui P. I. Panait (vezi *Cetatea Bucureștilor în sec. XIV-XV*, în *Revista Muzeelor*, 1969, nr.4) crede că cetatea Dâmboviței din 1368 (ca și cetatea menționată la 1397) poate fi identificată cu viitorul București. În ceea ce privește punctul nostru de vedere, ne alăturăm celor care nu cred în identificarea cetății Dâmboviței din secolul XIV cu Bucureștii din secolul XV, susținând pe deplin argumentele legate de existența a două cetăți pe râul Dâmbovița.

²⁶ Vezi Indicele *D.R.H.*, B, vol. I și următoarele.

boierească (p. 197-198), când de fapt domnia (prin Mircea Ciobanul) este cea care a dat un impuls dezvoltării acestei așezări, organizând aici un târg permanent-pazar (vezi documentul din 29 iunie 1604²⁷). În fine, în aceeași situație este pus și Rădăuțiul, menționat în lucrare ca oraș (p. 19), deși documentele medievale îl surprind numai în ipostaza de sat, chiar dacă aici și-a avut reședința o episcopie. Un alt fapt inexplicabil este dat de lipsa analizei detaliate a situației orașelor Argeș și Cîmpulung, cele mai vechi orașe ale Țării Românești. Aceste centre urbane, adevărate modele pentru dezvoltarea urbanismului din acest spațiu, unul ca reședință domnească și al doilea ca oraș cu autonomie mai extinsă, nu pot lipsi din nici o lucrare referitoare la începuturile orașului medieval românesc. Aceste scăpări se adaugă la celelalte semne de întrebare pe care le punem în legătură cu valoarea științifică a volumului.

Ultimele două capitole ale lucrării au în vedere structura etnică și socio-profesională a populației urbane, precum și cultura urbană în perioada secolelor XIV-XVI. Aceste două părți sînt scrise după același tipic, fără a se mai da, în multe cazuri, trimiterile la surse (la p. 253, autorul folosește *Socotelile Sibiului* fără notă; la p. 254, aceeași situație, în cazul scrisorii lui Neacșu din Cîmpulung); în schimb, abundă citările din alte studii scrise pe această temă. Lucrarea se încheie cu o bibliografie, din care însă, lipsesc numeroși autori ce ar fi trebuit să fie prezenți. De asemenea, întâlnim autori și lucrări citate eronat (iată cum sînt citate primele izvoare narrative: “Anonymi, Bele regis notarii”, “Anonymi, Geographi”, “Bonfini, Antonio”; Petancic apare aici ca Pentancic !). În bibliografia izvoarelor cartografice lipsește *Codex Latinus Parisinus*, publicat de Ion Dumitriu-Snagov²⁸, în timp ce la izvoarele documentare nu apare volumul de acte, publicat recent, referitor la istoria Sucevei²⁹. În ceea ce privește monografiile, studiile și articolele, pe lângă

²⁷ *Documente privind istoria României*, veacul XVII, B, Țara Românească, vol. I (1601-1610), p. 132, nr. 137. În acest act, Radu Șerban întărește lui Radu clucer și Preda Buzescu, mare ban, stăpînirea asupra Tîrgu-Jiului, pentru că acesta este “sat vechi și de moștenire de la părinții cinstiților dregători ai domniei mele”. Hrisovul precizează că Mircea Ciobanul a confiscat satul și l-a făcut “pazar”. Vezi și A. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu-Jiului*, Tîrgu Jiu, 1906, p. 20.

²⁸ I. Dumitriu-Snagov, *Țările Române în secolul al XIV-lea. Codex Latinus Parisinus*, București, 1979.

²⁹ *Suceava. Documente privitoare la istoria orașului, 1388-1918*, volum întocmit de V. Gh. Miron, M. Ș. Ceaușu, I. Caproșu și G. Irimescu, București, 1989.

cele amintite anterior, observăm cu mirare că nu sunt menționate studiile publicate de cercetători importanți în domeniu, precum Pavel Chihaia sau Gh. I. Cantacuzino, în timp ce autori precum Paul I. Cernovodeanu, sau Alexandru I. Gonța sunt citați numai cu un singur titlu, numeroase altele fiind complet ignorate. Oricât am căutat nu am întâlnit o listă a abrevierilor folosite în aparatul critic, celor care nu sunt specialiști în istorie nerămânându-le decît să se descurce singuri. Deși se impunea prezența unui indice de nume, ce ar fi ușurat mult lectura, acesta lipsește.

Concluzia, pentru cel care parcurge atent lucrarea, nu este una tocmai clară. Singurul element de așa-zisă noutate pe care îl întâlnim aici este reprezentat de afirmarea de către autor a existenței unei influențe bizantine în geneza orașelor românești. Din nefericire, argumentarea lasă de dorit tocmai prin faptul că lipsește cu desăvârșire. Faptul că se prezintă evoluția unor centre, precum Dinogeția-Gârvan sau așezarea de la Păcuiul lui Soare, nu reprezintă argumente, pentru că acestea au fost orașe bizantine neavând nici o legătură cu viitoarele orașe românești. Evoluția lor se întinde pe parcursul secolelor X-XII, ele dezvoltându-se ca avanposturi militare și comerciale bizantine într-o perioadă când spațiul nord-dunărean nu cunoștea încă forme urbane (care apar de la sfîrșitul sec XIII). În plus, la Dunăre, cu excepția Brăilei, a Vicinei și a Chilieii nu mai întâlnim alte orașe importante. În schimb autorul se luptă să minimalizeze tocmai influența central-europeană resimțită prin intermediul sașilor și al ungarilor. Chiar în lucrare se recunoaște că principalele orașe din spațiul nostru au apărut “în zona colinară sau submontană, din proximitatea căilor comerciale spre Ardeal, respectiv spre Podolia poloneză” (p. 220). De asemenea, nu se insistă deloc pe importanta influență venită din această direcție la nivel instituțional. Organizarea internă a comunității de tip urban (comunitatea orășenească), bazată pe sistemul alegerii unor reprezentanți ce să conducă și să apere interesele orășenilor (județul/șoltuzul și cei 12 pîrgari) a venit pe această filieră. Poate tocmai din această cauză autorul a “neglijat” introducerea unui capitol referitor la chestiunile legate de organizarea internă.

În ceea ce privește procesul de geneză a orașului medieval românesc nu putem admite decît o cale de mijloc, o cale specifică societății românești. Datorită necesităților interne și datorită legăturilor inerente cu exteriorul, în spațiul extra și intracarpatic au apărut locuri în care se făceau schimburi – târgurile, inițial periodice, aflate în locuri favorabile (pe râuri, la vaduri de

trecere, la intersecții de drumuri, pe lângă curțile unor conducători locali etc). În condițiile dezvoltării generale pe care a resimțit-o acest spațiu mai ales după a doua jumătate a secolului al XIII-lea, aceste târguri au prosperat. Ele erau numeroase la început și nu toate s-au transformat în orașe. Pentru a dobândi caractere urbane aceste așezări aveau nevoie de instituții specifice, pentru că cele ce nu au dobândit aceste instituții au rămas în continuare la nivelul de simplu loc de schimb. Începând de la sfârșitul secolului al XIII-lea și până în secolele XVI-XVII, se dezvoltă, preluând modelul central-european, orașele medievale din acest spațiu. Motivele pentru care în Transilvania avem orașe cu populație majoritar maghiară și germană, iar în spațiul românesc avem orașe cu populație românească sunt de ordin economic, politic, militar, religios și cultural (însă și într-o parte și în alta pe lângă etniile majoritare au existat și numeroși alogeni, pentru că specificul orașului medieval era cel de așezare cosmopolită). La apariția orașelor românești au contribuit indirect și influențe bizantine, dar și influențe sud și est slave (considerăm că trebuie luați în discuție toți factorii posibili care au contribuit la dezvoltarea fenomenului urban). De asemenea, analiza apariției fiecărui oraș trebuie făcută separat, pentru că există particularități pentru fiecare zonă. Din aceste considerente propunem ca tipologia așezărilor urbane să fie cât mai strânsă (de exemplu să nu se mai includă la tipul oraș-porturi, așezări fluviale, precum Brăila, și maritime, precum Constanța; de fapt orașele din Dobrogea nu credem că se pot încadra în tipologia așezărilor din Țara Românească). În plus, considerăm că analiza orașelor medievale din spațiul românesc trebuie făcută ținându-se cont de particularitățile fenomenului urban din Țara Românească și Moldova. Deși se aseamănă în ceea ce privește evoluția și organizarea generală instituțională, totuși diversele surse care ne stau la dispoziție oferă o imagine puțin diferită a orașelor din Țara Românească față de cele din Moldova (în Țara Românească s-a resimțit mai mult influența din Transilvania, în timp ce în Moldova este prezentă mai mult influența poloneză). Trebuie să ne debarasăm de atitudinea care consideră Evul Mediu românesc ca o epocă de unitate aproape din toate punctele de vedere, negându-se astfel particularismele locale, ce au existat și în spațiul nostru, precum și în restul Europei.

Dacă am încercat să examinăm mai îndeaproape unele părți ale acestei lucrări, am făcut-o și datorită faptului că în ultima vreme s-au scris destule lucruri neștiințifice despre orașul medieval românesc. Proliferarea subproduselor istoriografice nu poate să aducă decât deservicii

cercetării istorice din țara noastră. În acest moment istoriografia românească are nevoie, privitor la această chestiune, mai puțin de punere de probleme (lucru de altfel, destul de bine făcut de Mircea D. Matei în ultima sa lucrare³⁰) și mai mult de identificarea soluțiilor prin apelul la toată gama de surse, multe sau puține, ce ne stau la dispoziție. Despre orașe s-a scris destul de mult, însă numeroase studii încarcă degeaba istoriografia. Lucrarea aparținând lui Traian Valentin Poncea se încadrează în cea de-a doua categorie, neaducând nimic nou din punct de vedere al interpretării istorice. Lipsa de coerență, confuziile, erorile, citările exagerate din alți autori, necunoașterea bibliografiei la zi sunt motive suficiente pentru a face o astfel de afirmație și credem că argumentele oferite sunt cât se poate de clare. Avem nevoie de cercetare în acest domeniu, dar aceasta trebuie făcută nu prin compilarea lucrărilor anterioare ci prin respectarea tuturor rigorilor științifice pe care le impune un astfel de demers.

REGARDING THE ORIGINS OF THE MEDIEVAL TOWNS IN THE ROMANIAN REGION

Abstract

The present study is actually intended to be a critic aimed at one of the last historiographical publications regarding the origins of the medieval town in the Romanian region, the work of Traian Valentin Poncea, *The Genesis of the medieval town*, published in Bucharest in 1999. Although an approach of this kind is highly necessary, the lack of coherence in the work, its confusions its errors, the act compiling information from other works, the ignorance manifested towards the present-day bibliography turn this study into mere historiographical limber. We are in great need of research in this field, but this research must not be conducted by means of taking leaves out of another's anterior works but by submitting to all the scientific rigors that such an initiative requires.

³⁰ M. D. Matei, *op. cit.*.